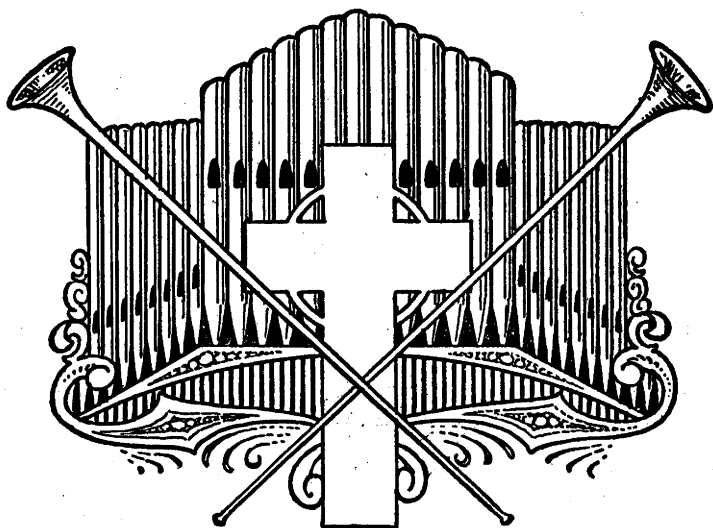

TIDSKRIFT
FÖR
KYRKOMUSIK
OCH
SVENSKT GUDSTJÄNSTLIV

ORGAN FÖR
SÄLLSKAPET KYRKOSÅNGENS VÄNNER
OCH
SVERIGES ALLMÄNNA ORGANIST- o. KANTORSFÖRENING

UNDER MEDVERKAN AV INTENDENTEN BENGT CNATTINGIUS, LINKÖPING, PROFESSOR
OTTO OLSSON, STOCKHOLM, KYRKOHERDEN, TEOL. LIC. KNUT PETERS, SÖNDRUM
OCH MUSIKDIREKTÖREN SVANTE SJÖBERG, KARLSKRONA

UTGIVEN AV DOMKYRKOVICEPASTÖR ARTHUR ADELL, LUND

15 Okt.

SJUNDE ÅRGÅNGEN N:o 10.

1932

STOCKHOLM, SVENSKA KYRKANS DIAKONISTYRELSES BOKFÖRLAG

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

UPPSATSER.

	Sid.
A. Adell: Kortare litanian	12
Julbön för barn	167
F. M. Allard: En gudstjänstbild från barockens Tyskland	1
—»— Norsk korallhistoria	124
H. Andersson: Fader Löhe	49
—»— Till prästråktens historia	93
B. Anrep-Nordin: Kaminski som orgelkomponist	145
—»— C. F. Hennerberg (In memoriam)	156
Böner: på kyndelsmässodagen	1
på kyndelsmässodagen	1
för påsk	33
på apostladagar	97
i adventstiden	161
B. Cnattingius: Tessin d. y. som kyrkoarkitekt	7
Uställningen i Essen 1932	119
E. Eidems herdabrev	81
S. Estborn: Thomas Kingos Aandelige Siunge-Koor	85
K. E. Forsell: Kyrkomusik i Finland	10
J. Heddar: Cæciliaföreningens årsmöte i Regensburg	115
—»— G. Ph. Telemann	180
Kyrkomötet: Liturgiska och kyrkomusikaliska motioner	127
Kantorsfrågan	130
Lågre organistexamen	141
E. Liedgren: Breviariehymnerna	165
L. Lindhagen: De aduentu Domini	161
E. Lundblad: Gammal uppbyggelsehistoria	163
C. A. Moberg: Flerstämmig musik till evangelietexter	72
H. Mårtensson: Abbé Vogler som orgelbyggare	51
J. Nyvall: J. Morén (in memoriam)	61
Psalmvalet för folkskolan	55, 93
K. Peters: Från Luther till Bach	83
—»— Luther — konstnärer	113
—»— Liturgiska handböcker	148
N. O. Raasted: O. Olssons orgelkompositioner	33
A. Runbäck: Våra koralers harmonisering	65
J. Silbermann: Bachkantater på svenska	157
Våra gamla orglar (principuttalande)	17
B. Wester: Vårt gammalsvenska orgelbestånd	19
W. Ahlén: Orgelfrågor 1931	40
Nytt liturgiskt-musikaliskt material ..	154

RECENSERADE ARBETEN.

LITTERATUR.	Sid.		Sid.
F. M. Allard: Från Luther till Bach ..	83	E. Eidem: Herdabrev	87
T. Allgulin: H. v. Stenwinckel	187	H. Engberding: Das Hochgebet der Basileiosliturgie	75
G. Ankar, H. Nilsson, J. Nilsson: Andakt	179	L. Eisenhofer: Handbuch d. Kat. Liturgik	148
L. Becker: Chorallehre,	184	Evangelii- o. Bönbok för Finland ..	183
Cl. Blume: Unsere lit. Lieder	165	A. Geijer: Medeltida textilier	170
Th. Briemle: Unsere Heiligen	14	H. Halbig: Gregorianische Formenlehre	14
A. E. Burn: Te Deum	22	—»— Jahrbuch	107
Common Prayer Book (på svenska) ..	185	D. Helander: Bönbok	179
Fr. Dietrich: Geschichte d. deutschen Orgelchors	137		

	Sid.		Sid.
A. O. T. Hellerström: Liturgik	148	G. Rosendal: Rätta lärare.....	173
C. Horn: Das Christusbild	91	O. M. Sandvik: Norsk korallhistorie ..	124
G. Jeansson o. J. Rabe: Musiken genom tiderna	23	P. Schindler: Liturgi	148
D. Johner: Kleine Choralschule	136	G. Schwind: D. Lenz	188
O. Jonsson: Järnkors på Ekshärads kyrkogård	110	O. Sengpiel: Bedeutung der Prozession	171
Th. Kingo: Aandelige Siunge Koor....	85	J. Skougaard-Petersen: Bibeln gjenem 1000 aar	26
Luthers lilla Katekes (Ljunghoff)	141	V. Sylwan o. A. Geijer: Siden och brokader	46
A. Malmberg: Assar Lindeblad	88	L. Söhner: Begleitung des greg. Choralen in Deutschland	76
H. J. Moser: Die mehrstimmige Vertonung des Evangeliums	72	O. Thulin: Lutherstadt Wittenberg ...	14
H. Preuss: Martin Luther als Künstler	113	Weigl: Handbuch der Orgellitteratur	108
J. Reil: Christus am Kreuz	189	A. Wiesenhütter: Wort Gottes	78

MUSIKALIER.

	Sid.		Sid.
Th. Aagaard: 25 Preludier	138	A. Mendelssohn: Silesiusmotetten	88
Abendgebet der Kirche (Complet.)....	24	J. Morén: Oss himmelens Gud	171
Altklassiske Messen	88	H. Norrman: Blåöga, solöga	25
E. Alnaes: Sov och dröm	109	Y. Norén: Giv mig din frid	109
C. Ameln, J. Hatzfeld, W. Thomas: In Natali Domini	185	O. Olsson: Orgelkompositioner	33
J. S. Bach: Kantater på svenska.....	157	— — Härlig är helgedomen	110
— — Triosonate	91	K. Peters o. A. Runbäck: Julotta	154
— — Dig skall ditt Sion sjunga	171	G. Preitz: Gustav Adolf	172
H. Berggren: Rosa rorans	185	T. Rangström: Fosterlandet	140
D. Buxtehude: Jesu meine Freude....	14	J. Rheinberger: Orgelsonater	186
— — Magnificat	140	G. B. Riccio: Jubilent omnes	90
— — Befiehl dem Engel dass er komm	140	J. Rosenmüller: Lamentationes Jeremiae	89
— — Cantate Domino	140	— — Der 138 Psalm	89
— — In dulci júbilo	172	— — Der 134 Psalm	140
C. Carlsen: Fra Davids salmer	91	G. Rüdinger: Sonate f. Orgel	26
J. N. David: Choralverk	90	O. M. Sandvik: Kirkelige Korsange ..	171
E. Eklöf: Morgonpsalm	26	H. Schindler: Sonate f. Oboe u. Orgel	109
J. L. Emborg: Fire Orgelkompositioner	108	H. Sundblad-Hahne: 8 julsånger.....	172
H. F. Enckhausen: 73 Choralvorspiel	138	W. Thomas, K. Ameln: Weihnachtslied	185
M. Franck: Dank sagen wir alle Gott	172	T. Torlind: Anglarnas sång	109
W. Huus-Hansen: Gloria in excelsis..	171	J. Thorkildsen: Guds navn	171
Hymnserien (Diakonistyrelsens) ..	89, 139	J. Vierdanck: Weihnachtskonzert ...	186
Högmässans kyrkobön m. m.	154	A. R. Wachtmeister: In memoriam ..	109
Julottas	154	I. Widéen: O Jesu Christe care	26
H. Kaminski: Orgelverk	145	— — Hymn på Gustav-Adolfs-dagen... 138	
»Körsången» III	25, IV, 109	— — Vid Jesu kors	186
J. Kuhlo: Choralbuch	25	A. Widemann: I templet	46
Libertas	185	W. Ahlén: O Gud som hög i himlen bor	172
Luetkemann: Fantasier	46		

MEDDELANDEN.

	Sid.		Sid.
Kyrkosångens Vänner ..	15, 27, 57, 79, 189	Nya orglar	15, 42, 62, 79, 94, 173
Sveriges Kyrkosångsförbund ..	15, 29, 189	Val.....	15, 28, 62, 79, 94, 159, 174, 190
Organist- och Kantorsföreningen	15, 28, 94	Från Finland	10, 159, 174, 196
Kyrkokalender..	13, 15, 30, 47, 63, 79, 94, 111, 143, 159, 169, 174, 190	Från Tyskland 14, 30, 63, 79, 94, 159, 196	

MUSIKBILAGOR.

Evangelisk Tidegård: Vid Laudes. Mars. Liturgiska morgonböner. Augusti. Förslag till nya koraler: April.

Bilagorna i tv.-8:o utgåvan (i kapsel)

Tidskrift för Kyrkomusik och**Svenskt Gudstjänstliv**

Redaktionens adress:
Bredgatan 14, Lund. Tel. 658.

Expeditionens adress: Svenska Kyrkans
Diakonistyrelsens Bokförlag, Stockholm 7.
Tel. Norr 324 05.
Postgiro 675.

Tidskriften utkommer med 1 nummer
den 15 i varje månad. För juli—aug-
numren dubbelnummer den 1 aug.

Prenumerationspris: å posten, i bok-
handeln eller direkt från förlaget: kr.
4: 50 pr år.

Annonspris: 20 öre pr mm. enkel spalt.
Rabatt vid större annons och vid upp-
prepning av annons i flera nummer.

Detta nummer innehåller bl. a.: Musik-
direktör Fil. D:r B. Anrep-Nordin, Göteborg:
Kaminski som orgelkomponist. — Kyrkoher-
de K. Peters, Söndrum: Liturgiska hand-
böcker. — Musikdirektör W. Ahlén, Stock-
holm: Nytt liturgiskt-musikaliskt material. —
D:r B. Anrep-Nordin: C. F. Hennerberg. —
»Julius Silbermann»: Bachkantater på sven-
ska. — Meddelanden. — Kyrkokalender.

Lediga tjänster, se sid. 144.

Motetter för Alla Helgons Dag

John Morén: "Detta är Guds vilja" kr. 0: 25

— „ — "O Herre Gud, var mild och god" „ 0: 25

Carl Lundell: "Lid och umgäll" „ 0: 30

NORDISKA MUSIKFÖRLAGET

REGERINGSGATAN 35

Tel. N. 311 15. STOCKHOLM

**NORDISK NODESTIK- & TRYKKERI
SAMT LITOGRAFISK ETABL.**

Nikolajplads 25

KØBENHAVN

Tel. 3304 & 13057

Telegr. Adr. Nodestilkog

Anbefalles i Herrar Förläggares och Kompositörers
välvilliga åtanke vid behov av nottryck i först-
●●● klassigt utförande till billigaste pris. ●●●

Mångårig leverantör till Sveriges största förlag.

Skicka oss Edert manuskript och vi sända Eder omgående offert.

Kaminski som orgelkomponist.

Heinrich Kaminsky är en av de ganska många andar, som sökt förnyelse i det konstnärliga skapandet i faren tids verk. Främst har han därvid trängt in i Bachs verk. Men han har också sökt sig längre tillbaka, till den medeltida körpolyfoniens storhetstid och lärt att utnyttja dess teknik i sin körstil. Hans produktion utgöres av musikverk — stråkkvartetter — av ett par instrumentalkonserter samt en mångfald vokala verk, alla mer eller mindre symptomatiska för upphovsmannens retrospektiva inställning.

Det är ju knappast märkvärdigt, om en man med denna andliga habitus kommer att ägna orgeln ett djupare intresse. Så har Kaminsky också gjort. Och det tycks ha varit levande under flera decennier. Det är därför en förhållandevis lång rad av orgelverk, som på Universaledition publicerats.¹⁾

Även en flyktig analys av dem torde kunna visa, att de äro värda en bekantskap. Främst kommer som ett slags programförklaring Toccatan (U. E. 7458). Den sätter in med en pedalkadens av stora mått och omisskänligen inspirerad av Bachs monumentala fantasi. Skulle man tveka om den saken, så säger tonsättaren själv ifrån, att han önskar Toccatan i dess helhet spelad ut från barockens klangförutsättningar — ingen svällare, inga färgväxlingar, andra än de som manualväxlingar erbjuda! Efter denna stora ingress följer några spridda meditationer som sedan åtföljas av ett fugerat parti vari ett treklangstema exponeras. Detta utvecklas fritt, omrankas av rik figuration för att över en mäktig orgelpunkt föras fram till koralsens inträde. Det sker i ljusaste D-dur och det tidigare molltemat avslöjar sig som en assonans av »Var hälsad, sköna morgonstund», som ju sätter in med fullt verk och i festlig livlighet beledsagat av yppig figuration. Skulle t. o. m. den spelande ha svårt att finna melodifragmenten, där de här och var dyka upp, finns text förtänksamt utsatt.

Ett annat verk, Koralsonat, visar, att begreppet sonat i modernt bruk kan tänjas åtskilligt. Ty sonaten har alls intet med sonatform att göra. Däremot vore den riktigare betecknad som koralsuit. Ty den är en följd av olika koraler i fri bearbetning, varav några äro välkända ur svenska koralsboken. Inledningen liksom söker sig fram och har som motiv »Ach Gott vom Himmel, sieh darein». Något klarare konturer tecknas i det parti, som spinnes omkring Sv. Ps. 208 »Till dig jag ropar», beroende på att C. F. ligger i överstämman och bäras av flöjtklang. När detta parti mynnat ut i ett stilla adagissimo, blir pedalen vilande på C. Därifrån begynner den att röra sig och sålunda växer Sv. Ps. 226 »På dig jag hop-

¹⁾ Heinrich Kaminski: Toccata für Orgel Universal Edition nr. 7458, Drei Choralvorspiele Nr. 8820, Choralsonate Nr. 8608, Brautlied, Nr. 8717, Triptychon, Alt und Orgel, Nr. 8596, Præludium und Fuge für Violine und Orgel, Nr. 9954, Canzona Violino & Organo, Nr. 8716. Samtliga å Universal-Edition A. G. Wien-New York.

pas» fram, stilla och försynt. Motivet bearbetas, tills det når upp till den lovprisande klangen, med samma psalms sjunde vers »Lov ära, pris och härlighet» som framföres i pompösa »Pfundnoten» under ett rikt blommande ackompanjemang.

Bland Tre koralförspel äro vart och ett imponerande ting. Credomotivet sådant vi känna dess kärna från Missale är föremålet för det första. Och det är en storsvulen ingress som där göres, med mustiga pedaltoner, som basuna ut den stolta tongången. Så griper hela orgeln in och i växlande bearbetning genomföres melodien. Det andra koralförspelet ger belegg på Kaminskys behärskning av kontrapunktisk form: det är en ganska stramt genomförd kanon på Sv. Ps. 258.

Det tredje koralförspelet »Morgenglanz der Ewigkeit» sätter in med festlig schwung i en genial rytmisk omformning av koraltetat och efter en fantasifull bearbetning göres det till tema i en fri fuga av betydande format och storslagen gestaltning, som mot slutet antar karaktären av en jublande lovsång.

Utom koralverken för orgel har Kaminsky berikat orgellitteraturen med flera andra kompositioner. Två av dem äro för violin och orgel. Där märks först den lilla Canzona. Den inledes med ett stilla musicerande, ett slags musikaliskt vagabonderande, som efter en paus avlöses av en fastare linjeföring: det är ett karakteristiskt tema, som göres till föremål för successiva insatser inom orgeln och hos violinen. Det hela har blygsamt omfång, men Canzonan rymmer dock en betraktlig myckenhet musik: den har ett visst stämmingsinnehåll, som knappast lämnar åhöraren opåverkad.

Av betydligt större dimensioner är Preludium och fuga för violin och orgel. Här förrådes fugatemat redan i preludiet men med den rytmiska pregnans som ofta återfinnes i barockens patetiska ingressmotiv. Det omspinnes dock av en riklig figuration, som så småningom blommar ut i en dekorativ kadens i solostämman. Därför kommer den storartade fugan som i stort sett är byggd så, att temat först framföres i resp. stämmor och därefter flyter ut i mer improviserande frihet, varvid givetvis en yppigvariationsteknik kommer till användning. Sedan trångföringen satt in, ändrar kompositionen med tillämpande av ungefär samma uppställning.

Solostämman tar instrumentet och dess teknik i anspråk på ett sätt, som ställer rätt stora om ock inte oöverstigliga krav på exekutören. Det förefaller också som om violinens sammusicerande med orgeln vore ganska fyndigt balanserat: med en klok registrering bör soloinsatser kunna både hävda sig och smälta samman med orgeln på ett ganska lyckligt sätt.

Det är dock inte endast violinen Kaminsky utnyttjar som soloinstrument till orgel: även människorösten gör sig hörd i denna hans speciella genre. Där finns sålunda den lilla »Brautlied» för sopran och orgel, vars faktur vittnar om att den tillhör ett tidigare skede. Det är en ganska klar melodisk linje som beledsagas av en ganska självständig orgelstämma, vari allehanda imitationer erinra om tonsättarens sinne för polyfon teknik. Ett annat häfte sånger vid orgel är Triptykon för alt (baryton) och orgel. Två av texterna höra Österlandet till, en ur Zarathustra — »Alle Wege, wenn sie nur gut sind, führen zu Gott» — samt en ur den buddistiska

Pali-Kanon → Gesagt wurde dies...» Stilen i dessa två kompositioner avser att ge rättvisa åt den upphöjda meditationen likaväl som de extastiskt stegrade accenterna. Och fråga är väl, om tonsättaren ej avsett att söka träffa en personlig orientstil — vissa tonfall i melodien kunna tydas så. Men — så särskilt långt ut över soleilokvierna med dess beledsagande orkester i »Ringens» kommer han knappast. Och hur det är — när man stiftar bekantskap med denna orgelstämma, har man ofta intrycket, att den utgör en blek objektivisering av något som från begynnelsen hoppats vara ett orkesterpartitur.

Det tredje numret i Triptykon utgör »Das Wessobrunner-Gebet». Dess text är den stavrimmade skapelsehistorien från 800-talet. Ur denna ålderdomliga text har tagits dess lovsång till Skaparen och kompositionen är ett märgfullt och märkligt *Te Deum* på tyskt språk. Man har intrycket att denna text legat tonsättarens hjärta närmare, att den mer impulsivt utlöst det betydande i hans inspiration.

Redan av redogörelsen framgår måhända, att Kaminskys stil inte är densamma i de äldre verken som i de senare. Det finns i de tidigare, i *Toccatan* och *Brautlied* en påfallande klar linjeföring, som står relativt oanfäktad av modern tonalfrihet. Även lägger man märke till, att hans figurationsdekor i de äldre verken är sparsammare — huvudlinjen tecknar sig därigenom klarare. I de senare verken har harmoniken fått en skarpare tillspetsning, den polyfona spänningen väjer ej för att tangera eller överskrida gränserna för tonal samhörighet. Och stämmornas rörlighet har i uppenbar grad ökat — så att man någon gång frestades önska något mindre av grannlåten. Särskilt tvekar man inför en hel del tvåstämmighet i pedalen, som på åtskilliga punkter tycks förutsättas registrerad med sextonfotsklang. En annan egenhet som också framträder när man skaffar sig en överblick över Kaminskys oevre är den friare rytmik han tillämpar. Detta inte bara så, att tempoförskjutningar dugga ganska tätt, även de relativa rytmiska proportionerna inom en och samma sak disponeras så, att en många gånger synnerligen verkningsfull stegring nås genom att notvärdena successivt ökas — fram mot en krönande bredd i gestaltningen.

Det vore helt visst inte alldeles opåkallat, om svenska orgelspelare stiftade bekantskap med Kaminsky. Ty vi ha kommit så oroväckande långt bort ifrån den inspirationskälla som koralmelodierna utgjort för våra kolleger på tysk botten. Våra preludier och postludier ha alltför mycket rört sig ins *Blaue* och stämt samman med det efterföljande endast tack vare tonarten. Ett organiskt och tematiskt samband mellan preludium och koral, ett musikaliskt fördjupat perspektiv på en koralmelodis konstnärliga »brytbarhetsvärde» — för att nu tala med bergsmän — det ha vi tyvärr alltför liten erfarenhet av och stimulans till. Därför bör allt, som kan återknyta den goda traditionen och återuppliva det inledande, inspirerade fantiserandet över en *cantus firmus* hälsas med uppriktigt tillfredsställelse.

B. Anrep-Nordin.

Liturgiska Handböcker.

Ludwig Eisenhofer, Handbuch der katholischen Liturgik. Erster Band: Allgemeine Liturgik. Freiburg im Breisgau, Herder 1932. 14 M., in Leinwand 16 M., 608 sidor.

Peter Schindler, Liturgi. En Haandbok. København, J. H. Schultz 1928—1930. 440 + 142 sidor.

A. O. T. Hellerström, Liturgik. Stockholm, Diakonistyrelsens förlag 1932. Häftad kr. 7: 50, inb. kr. 8: 50. 354 sidor.

Sedan mer än ett årtionde tillbaka hava de båda stora tyska handböckerna i liturgik — den protestantiska av Rietschel (del I 1900, del II 1909) och den katolska av Thalhofer (andra uppl. i två band, bearbetad av Eisenhofer 1912) — varit utgångna ur bokhandeln. På båda hållen torde ansträngningar gjorts för att få ut nya upplagor. På båda sidor torde de ekonomiska förhållandena efter kriget lagt hinder i vägen. På protestantiskt håll torde dessutom svårigheten att finna någon kompetent vetenskapsman, som ville ägna sig åt det krävande arbetet, hava varit avgörande. Så hava katolikerna hunnit först. Såsom en ny upplaga av Thalhofer är nämligen Eisenhofers verk att betrakta, ehuru det framträder som ett nytt, självständigt arbete. Redan 1924 utgav författaren som ett band i Herder's Theologische Grundrisse en liten »Katholische Liturgik». En mångdubbel utvidgning av denna lilla förträffliga bok är hans nya *Handbuch der katholischen Liturgik*.

Den nu föreliggande första delens innehåll har författaren sammanfört under den tämligen misslyckade rubriken »Allgemeine Liturgik». Inledningsvis behandlas i tvenne kapitel frågorna »Kultus und Liturgie» och »Die Liturgie als Wissenschaft». Detta senare kapitel meddelar huvudsakligen översikten av liturgikens källor och liturgikens historia, båda lika hårdsmälta som förträffliga genom sin oerhörda anhopning av stoff. Framställningen av den allmänna liturgiken fortskrider sedan i tre delar. I den första skildras den katolska liturgiens former (1. Formen des Wortes, 2. Darstellende Formen, »koppens åthävor vid gudstjänsten», som gamle Baelter skulle ha uttryckt sig, 3. Natursymbole, såsom ljus, rökelse, vatten, olja). Något som i denna del särskilt förtjänar att med gillande framhävas är den stora uppmärksamhet som ägnats åt den kyrkliga musiken, en sida av gudstjänstlivet som eljest alltid plägar vara ytterst styvmoderligt behandlad i de sammanfattande liturgiska framställningarna. Icke mindre än 30 sidor hava här offrats åt de kyrkomusikaliska frågorna. Ej blott den gregorianska sången utan även den klassiska vokalpolyfonien samt orgeln och instrumentalmusiken och den nutida kyrkomusikaliska lagstiftningen hava blivit ihågkomna. Den andra delen i föreliggande band behandlar kyrkorummet och dess utsmyckning (1. Kirche und Begräbnisstätte, 2. Die Ausstattung des gottesdienstlichen Raumes; här sålunda bl. a. altare, dopfont, klocker, 3. Die liturgischen Gefässe, 4. Die liturgischen Gewänder und Insignien). Tredje delen är slutligen ägnad åt kyrkoåret (1. Das Kirchenjahr im allgemeinen,

2. Der Osterfestkreis, 3. Der Weihnachtsfestkreis und die unbeweglichen Feste des Kirchenjahres, 4. Ausgestaltung des kirchlichen Festkalenders).

Det andra bandet skall innehålla den »speciella» liturgiken: mässoffret, sakramenten, sakramentalierna och tidebönen. Enligt det i mars dagtecknade förordet hade tryckningen av detta sista band redan då begynt och detsamma utlovas »in nicht allzu ferner Zeit».

Man är kanske böjd att anmärka på författarens uppställning, som nu blivit i största korthet skisserad. Onekligen verkar den något hantverksmässig. Särdeles intetsägande synas mig de båda namnen »Allgemeine Liturgik» och »Spezielle Liturgik». Men vad man än må anföra mot författarens gruppering av sitt material, ett är säkert: den är praktisk. Det är ovanligt lätt att i denna bok finna vad man söker, trots att registret kommer först i andra bandet. Och i en bok av sådant omfång är detta ingen liten förtjänst. Överskådligheten — men icke lättläsheten — gagnas ock i hög grad av författarens framställningsmetod: korta översikter med grövre stil, åtföljda av utförliga detaljutredningar med finare stil. Jag vet, att för mången en dylik uppställning är en styggelse. För egen del betraktar jag den i en handbok, som huvudsakligen är avsedd att användas som uppslagsbok, såsom nära nog idealisk.

Författarens framställning verkar genomgående solid och vederhäftig fast ganska tung. Hans huvudsyfte är att meddela historisk kunskap. Han skriver därför i allmänhet i bästa mening objektivt. I tvivelaktiga fall synes han iakttaga stor försiktighet.

Eisenhofers Liturgik är på intet sätt någon glänsande bok. Den är så mycket mera gedigen. Den är icke en bok, som man med förtjusning läser och — stoppar undan i någon vrå av bokhyllan och glömmer. Den är i stället en bok, som man knappast sätter sig att sträckläsa men som man i alla fall icke glömmer utan lagar att man har till hands på någon lättillgänglig plats i sin bokhylla som en god vän, som man kan fråga om allt och av vilken man i de flesta fall på en rimlig fråga kan få ett utförligt och tillförlitligt svar. Den är värd sitt pris — även i svenska pengar trots vår deprecierade valuta. Jag har svårt att föreställa mig, att någon mera allvarligt liturgiskt intresserad, som fått tillfälle att se boken, kan övervinna frestelsen att skaffa sig den.

*

Eisenhofers Liturgik är avsedd att vara en vetenskaplig handbok och trots att ett ganska trovärdigt reklamprospekt påstår att »die darin wirkende Religiosität, die anmutige und schlichteindrungliche Darstellung machen das Studium dieses Liturgie-Handbuchs auch für den gebildeten Laien schön und erkenntnissreich», betvivlar jag likväl starkt, att någon lekman, åtminstone i Sverige, skulle finna läsningen »schön». Annorlunda förhåller det sig med *Schindlers Liturgi*. Den är skriven för att tjäna den bildade lekmannen, närmare bestämt den bildade konvertiten, och har sin prägel härav. Boken är ett led i en av författaren utgiven serie skrifter om katolicismen — saerlig til Brug for Konvertitter før, under og efter deres Konversion. Det är här ingalunda vetenskapsman-

nen, som lidelsefritt meddelar en objektiv kunskap utan prästen, som predikar för att övertyga mera än undervisa. Och Schindler kan verkligen predika. Han vet i allmänhet vad han skall draga fram ur sin rika fatatur, som skall »göra sig», och hans stil är livlig och medryckande. Som prov på hans framställningskonst må följande rader tjäna, som bemöta en del invändningar mot religiösa ceremonier.

»Gud kan undvaere Former», vil man haevde.

Ja, men Mennesket kan ikke undvaere dem, lige saa lidt som Kaerligheden kan undvaere Kaertegn.

»Gud er Aand», vil man svare.

Ja, men Mennesket er ikke lutter Aand, og det er Menneskets fornemste Pligt at hylde Gud af al sin Aevne og med hele sit Vaesen — baade med Kød og Aand.

»Gud er ikke knyttet til Ting», siger man.

Jo, hvor han selv knytter sig til dem, er han knyttet til baade Mennesker. Ord, Vand, Brød og Vin.

Och när författaren definierar begreppet liturgi, är det värtalaren vi höra, icke vetenskapsmannen.

Et katholsk Kristenmenneske, der ikke har tilstraekkelig Kendskab til Liturgi, er at ligne ved en Mand, der bydes til Hoffet uden at besidde den fornødne Opdragelse — naturlig Takt kan føre langt, men der mangler dog noget.

Kongesønnerne i den himmelske Herres Hus maa opdrages til at forstaa Hofskikken; selv om de er hjemme, kan de ikke optraede som de vil — de har endaa en dobbelt Forpligtelse, fordi de er fødte baade Børn af Huset og Fyrster af Dynastiet.

Saa lad os da blive staaende ved det Udtryk for Liturgi: at den er Kongesønnernes Omgaengelse med deres majestaetiske Fader — og det Udtryk for Helligbegrebet: at det er Hoffets Husgeraad, alt maerket med Rigets Vaaben og Kongekronen.

Rigsvaabnet er Korset — og Kronen er flettet af Torne.

Författarens förmåga av konkret framställning gör sig ock gällande vid stoffets gruppering. Här förekommer ingen indelning i »allmän liturgik» och »speciell liturgik» lika litet som några andra rubriker som smaka skrivbordslåda. Utan utgående från helighetsbegreppet såsom det konstitutiva i religionen sammanför han sitt material under följande rubriker: 1. Hellig og Søgn, 2. Hellige Steder, 3. Hellige Personer, 4. Hellige Handlinger, 5. Hellige Ord, 6. Hellige Tider, 7. Hellige Tegn, 8. Hellige Ting.

Blott en enda av underrubrikerna måste jag framhäva. Det är den första under avdelningen Hellige Ord: *Bønnens Grammatik*. Utförandet torde väl höra till de svagare partierna i boken men själva rubriken är utomordentligt tankeväckande och kunde förvisso ge anledning till en stor bok.

En följd av att boken är skriven för att kunna tjänstgöra som lärobok för konvertiter är att en del material som väl knappast hör hit kommit med, t. ex. redogörelsen för den romerska kurians organisation s. 94 ff.

I samma omständighet ha vi väl att söka förklaring till en del stundom ganska omotiverade och rätt vanprydande anmärkningar mot protestanterna, t. ex. följande not: Det er daerfor en Tilsnigelse, naar et privat, omend storslaaet Møde af ikke katholske Kirkemaend i Stockholm 1925 kalder sig »økumenisk Koncil» (s. 95).

Ledsamt nog motsvaras icke författarens stora framställningsförmåga av en lika stor noggrannhet i fråga om detaljerna. Så kan man iakttaga, att författaren icke alltid tillbörligt markerar åtskillnaden mellan historisk orsak och medeltida symboliska tolkningsförsök. Och förvånande är uppgiften (s. 54) att Gradualet och Kyrialet *endnu er Genstand for Reformbestrebelse i Retning af Udrensning for Fortidens u-liturgiske Musik*. Editio Vaticana av Gradualet utkom dock redan 1907. Och för-gäves söker man i förteckningen över de liturgiska böckerna efter Antiphonalet. S. 333 meddelar författaren: »7 Aug. 1907 fastslaar Pius X. Koralen som Kirkens egentlige Sang.» Det hade han väl dock gjort så grundligt som gärna är möjligt genom sin bekanta motu proprio den 22/11 1903. Om ren vårdslöshet vittnar anförandet av Johners kända koralskola under titeln »Lehrbuch der Koralgessang» (s. 332). Ej heller gör indelningen av mässan (s. 242 ff.) rättvisa åt denna gudstjänstform vare sig historiskt eller med hänsyn till innehållet.

I ett avseende förtjänar författaren emellertid ett särskilt beröm: han har förstått bildens betydelse och försett sin bok med en bilaga om 139 sidor illustrationer, delvis utmärkt instruktiva. Beklagligtvis lämna underskrifterna rum för den anmärkningen, att de visserligen ange, vad bilden vill belysa, men ofta icke varifrån det konkreta fallet är hämtat (t. ex. »Spansk Sengothik», men icke vilken kyrka, fig. 45). Bland bilderna må uppmärksamheten särskilt riktas på serien 139—233, som framställer den romerska mässan, läst av en benediktinermunk. Även om dessa bilder ingalunda höra till de värdefullaste i boken, torde de likväl höra till dem som mest fängsla en protestantisk nyfikenhet. Onekligen äro de ganska instruktiva och erbjuda en god hjälp åt den som vill studera mässans ceremonieell utan att ha tillfälle att göra detta i en katolsk kyrka.

*

Sedan Ullman utgav sitt för den tiden goda och utomordentligt betydelsefulla arbete *Evangelisk luthersk Liturgik med särskild hänsyn till svenska kyrkans förhållanden* (1874—85), har icke någon svensk sammanfattning av liturgikens innehåll sett dagen. Med så mycket större väntan har därför Hellerströms länge utlovade liturgik motsetts. Här har man verkligen anledning att anföra den gamla vanliga frasen om en lucka i vår litteratur som behövt fyllas eller om en författare som tillmötesgått ett länge känt behov.

Det är emellertid icke nog med att en dylik lucka — hur kännbar den än må hava varit — blir fylld, det ligger lika stor vikt vid, huru detta sker. Det må då genast sägas ifrån att Hellerströms bok motsvarar högt ställda anspråk. Den är innehållsrik — kanske rent av alltför späckad med detaljer — välskriven och vederhäftig.

Anledningen till bokens tillkomst är något av det allra intressantaste med den. Den är avsedd att tjäna som lärobok i liturgik vid Musikaliska Akademien för dem som där skola avslägga den högre organist- och kantorsexamen. Att Musikaliska Akademien funnit en dylik lärobok av nöden är ett tidens tecken så gott som något. Undras blott huru länge det skall dröja, innan man från detta håll förstår, att även för den lägre organistexamen bör krävas åtminstone ett minimum av liturgisk kunskap.

Det första man för övrigt lägger märke till, när man läser Hellerströms Liturgik är, att författaren tydligen bemödat sig att hålla sig på verklighetens mark. När fråga är om en protestantisk liturgisk författare är detta verkligen något anmärkningsvärt. Oftast får man nämligen i en protestantisk framställning av liturgiken mindre reda på huru gudstjänstlivet utvecklats sig under tidernas lopp och fortfarande gestaltar sig än huru det »principiellt» borde hava varit. Och att gudstjänsten utifrån »evangeliska principer» måste gestaltas så att den tillfredsställer just vederbörande författares smak och tycke, det är något för honom så axiomatiskt, att någon annan möjlighet icke ens fallit honom in. Från alla dylika långtråkiga och knappast för någon annan än vederbörande författare själv intressanta konstruktioner av det evangeliska gudstjänstlivet är Hellerströms bok kemiskt ren. De principiella delarna äro välgörande kortfattade och så allmänt hållna, att diskussion om de däri framställda påståendenas berättigande i regel knappast kan tänkas förekomma. I stället är den historiska synpunkten så mycket bättre tillgodosedd. Författaren har sålunda — i motsats till så många andra protestantiska liturgiker och kvasiliturgiker — förstått, att liturgikens uppgift väsentligen är historisk, deskriptiv och interpretativ men endast mycket litet konstruktiv. Liturgikens uppgift bör med andra ord vara att tjäna gudstjänstlivet, icke att härska över det. Denna författarens inställning till sitt ämne vittnar tydligt om hans djupa — på evangeliskt håll mindre vanliga — förståelse för traditionen som en av gudstjänstlivets viktigaste faktorer. Gudstjänstlivet är en levande — och därmed även traditionsbunden — storhet, som kräver en respekt för sin egenart, mot vilken de evangeliska kristna blott alltför ofta våldföra sig. Vår svenska kyrka är att lyckönska till att, när hon äntligen erhållit en handbok i liturgik, denna skrivits utifrån en ståndpunkt, där man förstår och vill bevara det gudstjänstliga arvet. Den kunde hava kommit från håll, där man knappast har försyn för något annat än sina egna idéer och hugskott och där man offrar gångna tiders gudstjänstliga skatter med ungefär samma glädje som man för halft annat århundrade sedan överkalkade de medeltida målningarna i kyrkorna.

Någon redogörelse för bokens uppställning skall icke här givas. Det må vara nog sagt, att innehållsförteckningen i mångt och mycket påminner om Eisenhofers, som varit författaren bekant genom det förut nämnda lilla arbetet av år 1924. Detta vare sagt icke såsom klander utan som beröm. Samma förträffliga ordning och reda som utmärkte Eisenhofer är nämligen kännetecknande även för Hellerström. Boken är dessutom försedd med ett synnerligen förträffligt register. Blott en sak beträffande uppställningen vill jag fästa uppmärksamheten på. Tvenne kapitel hava

brutits ut ur sitt naturliga sammanhang och givits en särskilt utförlig behandling i en avslutande del. Det är de båda kapitlen om kyrkans sång och dikt. Den stora betydelse dessa båda konstformer spela inom vårt gudstjänstliv och den omständigheten, att boken närmast skrivits för organistelever, rättfärdiga väl denna i och för sig något otympliga anordning.

En annan sak måste jag i detta sammanhang påtala. Författaren har icke så sällan tagit alldeles för liten hänsyn till sina tilltänkta läsares bildningsnivå. Det är dock orimligt att begära, att organistelever utan förklaring skola förstå vad som menas med glaskalkar i kantarushorn eller dekoration i niello. Exempelen äro icke ensamstående.

Slutligen några detaljanmärkningar. Det grekiska *ἄμβων* (latin *ambo*) torde på svenska kunna återgivas såväl med formen *ambo* (bestämd form *ambon*) som med formen *ambon* (bestämd form *ambonen*). Dock fördrar väl konsekvensen att samma form användes åtminstone på samma sida. Motsatsen är fallet på s. 29. — S. 14 skriver författaren *Battifol* i stället för *Batiffol*. — S. 41 omtalas att halslinet, sedan övriga mässkläder påtagits, lades över huvudet och därefter nedsläpptes på axlarna. I verkligheten lades det väl, innan övriga mässkläder påtagits, över huvudet och nedsläpptes, sedan casulan påtagits på axlarna. — Sid. 81 och 137 använder författaren den stilistiskt otympliga översättningen av *τὰ ἅγια τοῖς ἁγίοις*: *Heliga ting för de heliga*. Detta är så mycket mera underligt som han s. 96 använder den vida bättre översättningen: *Det heliga åt de heliga*. — S. 166 meddelar att i den romerska kyrkan förekom i regel en fadder, vilken skulle vara av samma kön som den döpte, eller högst två faddrar, en man och en kvinna. Emellertid förekom under medeltiden (såväl i England som i Danmark och Sverige) även bruket att vid ett gossebarns dop hava två manliga och en kvinnlig fadder och vid ett flickebarns två kvinnliga och en manlig. — I litteraturförteckningen, som tydligen vill upptaga all viktigare litteratur i ämnet på svenska, saknar man Leufvéns avhandling om högmässoritualen 1789—1811 och D. Nylunds framställning av begravningsritualets historia. Nog hade de båda försvarat sin plats i denna förteckning minst lika väl som *Suñol*, *Metodo completo* — de Canto gregoriano.

Till sin glädje finner anmälaren, att författaren beträffande röcklinet och Upsala möte uttrycker sig försiktigare än Rohde (Svenskt gudstjänstliv) och Agnes Branting (Textil skrud), som båda förklara, att Upsala möte avskaffade röcklinet. Hellerström har rättat denna villfarelse till att mötet *önskade* avskaffa sagda liturgiska plagg. Man överlade visserligen den 7 mars om de kyrkoseder och bruk, som i följe av liturgiens förkastande borde avskaffas. Häribland var även bruket av röcklin. Beslut fattades likväl icke, påpekar Anjou, med avseende på dessa särskilda punkter. Och i det officiella mötesbeslutet omnämnes ej röcklinet med ett enda ord. Fastmer måste man anse, att röcklinets bruk där godkännes, då man hänvisar till 1571 års Kyrkoordning, som förutsätter röcklinet. Under sådana förhållanden synes uppgiften, att mötet avskaffade röcklinet, något överdriven.

Denna anmälan har redan svällt ut över de gränser som med hän-

syn till tidskriftens utrymme blivit satta för den. Anmälaren vill därför blott till sist uttrycka ett önskemål. Han har vid läsningen av Hellerströms förträffliga bok ideligen känt, att den trots sina stora förtjänster icke kommer att ge sina läsare allt vad den kunde ge, så länge vi icke äga en läsebok med liturgiska texter i svensk översättning som illustrationsmaterial. Textstudiet måste nämligen komma till för att göra framställningen levande. Särskilt en så koncentrerad framställning, som denna bok delvis är, måste annars få något torrt och dött över sig. Det önskemålet må därför uttalas, att en dylik läsebok med det första måtte komma till stånd.

Knut Peters.

Nytgivet liturgiskt-musikaliskt material.

För den som i vår gudstjänstmusik ser, icke ett ur ensidiga estetsynpunkter åstadkommet inslag, vilket utan saknad kunde undvaras, utan ett organiskt led i gudstjänstakten och som sådan ett omistligt medel att höja människan »över tiden», för den kan väl våra dagars livaktighet på det liturgiskt-kyrkomusikaliska området ej vara annat än en källa till glädje. Ty vad stråvan å detta område går ut på, det är tillvaratagandet av de värden, genom vilka gudstjänstlivet ytterligare kan berikas och fördjupas. Men varför ständigt och envist återknyta till den gamla kyrkomusiken, säger någon. Är det ändå inte rent antikvariska intressen som här göra sig gällande? Skall inte vår egen tid ha något att säga? Jo, för visso! Där denna verkligen har något att ge bör självfallet även dess stämman få tala. Emellertid är väl de flesta kyrkomusikers erfarenhet den, att av den myckenhet musik från skilda tider, de kommit att bruka, just den *klassiska* eller den i *gammal kyrkoton rotade musiken* som ingen annan förmår skänka den lyftning, som vår gudstjänstmusik rätteligen avser. Att denna musik från förfädrens tid icke endast *står sig* utan att ett fördjupande och allvarligt inträngande i den, det må nu gälla den rent gregorianska sången, den evangeliska kyrkovisan eller den rikhaltiga klassiska orgelmusiken, även väcker *ökad kärlek* till densamma, det är något som av allt flera i våra dagar omvittnas.

Vad som närmast föranlett dessa rader är utgivandet å Gleerups förlag¹⁾ av *dels* tre stycken ur den svenska högmässan ordnade för responsorisk sång, nämligen 1) Allmänna kyrkobönen: Helige, Herre Gud, 2) Kortare formen av litanian, 3) Nicenska trosbekännelsen: Vi tro på en enda Gud... *dels* och liturgisk ordning för julotta. Föreliggande stycken ur den svenska högmässan äro avsedda att brukas under växelsång mellan prästen, kören och församlingen. Till den allmänna kyrkobönen har upptagits ett medeltida litanie-motiv; för den kortare formen av litanian har den frygiska litanian, som återfinnes i 1897 års Musik till svenska

¹⁾ Stycken ur den svenska högmässan ordnade för responsorisk sång. Pris 75 öre. Julotta, pris 75 öre. Gleerups förlag.

Mässan, legat till grund och för den nicenska trosbekännelsen har musiken till densamma i 1697 års koralbok varit utgångspunkten.

Att ordna gammalkyrklig musik till svensk text är alltid en vanskligh sak. Här har dock denna uppgift lösts på synnerligen vederhäftigt och pietetsfullt sätt, vilket knappast var att vänta annat, då den legat i händerna på så förfarna och kunniga män som Knut Peters och Arthur Adell. Men ett ingalunda lättare företag är att harmonisera gammalkyrkliga melodier. Det vill i sanning till att vederbörandes sinne är öppet för vad denna stil verkligen tål härvidlag. Den gregorianska sången var som bekant enstämig, ackompanjerad, och det kan ifrågasättas om den icke framträder renast och skönast i denna sin ursprungliga gestaltning. Hur väl ackompanjementet än må vara utarbetat, föreligger väl alltid en viss fara för att melodien får något hämmande över sig till men för dess fria lopp. För egen del hör jag helst denna sångart exekveras å capella. Med hänsyn till den omständigheten att man å vissa håll icke endast önskar utan rentav fordrar ackompanjement till ifrågavarande melodier, torde det emellertid kunna anses som en vinst att ett dylikt här bifogats, så mycket mer som det utarbetats på ett sätt, vilket förefaller ligga idealet så nära det över huvud taget torde vara möjligt att komma.

De huvudprinciper efter vilka *Albert Runbäck*, som fått huvudparten på sin lott — orgelsatsen till allm. kyrkobönen har skrivits av *David Wikander* — utfört ackompanjementet synes ha varit dels noggrant iakttagande av textbetoning, så att ackorden sammanfalla med betonade ord (resp. stavelser), dels åstadkommande av en sammanhängande, orgelmässig instrumentalsats, allt naturligtvis inom ramen av kyrklig stil och värdighet. Det är sålunda för vårt lands vidkommande delvis helt nya principer, som här tillämpats. Enstaka »kontrollackord», som man eljest plägar finna inlagda här och där i mera accentusartade partier, förekomma således icke. I stället flyter ackomp. i tunna ackord än över än underskridande recitationstenen bildande liksom fortlöpande slingor, vilka åt satsen förlänar en säregen skönhet.

Det musikaliska innehållet i dessa trenne stycken är på det hela taget lättillgängligt; särskilt den frygiska litanian torde ganska snart kunna smältas av envar. Dess företrädare framför c-moll-litanian synes mig given. Vilket intrycket blir, där dessa stycken komma till utförande vid gudstjänsten, är dock här liksom alltid i utomordentlig grad beroende på utförandet. Liksom ett långsläpigt eller på annat sätt stilvidrigt föredragande av de enklaste mäsmoment t. ex. Salutationen eller Tref. amen, för gudstjänstbesökaren kan bli en verklig pina, så kunna även dessa stycken bli till provostunder. Men det kan också bli högtid. Vid högmässan i en sydsvensk kyrka senaste böndag hade jag tillfälle lyssna till Credo nicenum, utförd av prästen, vilken endast sjöng de inledande orden och en kör, bestående av (förutom kantorn) — fyra unga flickröster. Något ackomp. förekom ej. Jag måste bekänna, att på mig gjorde denna ärevärdiga melodi ett mycket starkt intryck. Vilket jag till stor del tillskriver utförandet, som stod på en hög nivå.

Föreliggande förslag till *julotteritual* är på grundval av svenska

handskrifter från reformationstiden utarb. av Knut Peters. Orgelsatsen har skrivits av Albert Runbäck.

Det är ett digert material som här framlägges. Det rent gregorianska inslaget omfattande bl. a. Venite med invitorium; psalm med antifon samt Te Deum, den senare i delvis reviderad form är dominerande. Med hänsyn till eventuella önskemål å olika orter har beträffande ordningen olika alternativ, rikare och enklare, anvisats. I detta avseende kan detta häfte sägas utmärkas av stor elasticitet, utan tvivel en mycket stor förtjänst. Den anhopning av gregoriansk som här möter kommer väl att på många verka avskräckande. Man kan ha delade mening om vad som kan vara lämpligt att upptaga i en liturgisk ordning för vår populäraste gudstjänst. Att emellertid Te Deum, enligt Nathan Söderblom kristenhetens skönaste hymn, tagits med, är enligt min mening ritulförslagets största förtjänst. Om många ur liturgisk synpunkt kan ha anledning ställa sig en smula skeptisk till det framlagda förslaget, så torde ur rent kyrkomusikalisk synpunkt icke råda mer än en mening, nämligen att vad som här bjudes alltigenom är av ädlaste slag. Klart är att föreliggande material bör vinna vederbörandes beaktande vid ev. återupptagande av frågan om nytt julotterituals utarbetande.

Angående Professor Gustaf Auléns vid årets kyrkomöte väckta motion om medgivande att använda ovan anmälda material hänvisas till den redogörelse, som härom lämnades i föregående nummer av Tidskriften. Den välvilliga inställning, som kyrkomötet kom att intaga till de liturgiskt-musikaliska strävandena, vilket bl. a. tog sig uttryck i förebyggandet av en kyrkomusikalisk nämnd, var väl knappast väntad men därför kanske desto mera glädjande. Må detta erkännande från kyrkans »fäder» upptagas som en uppmuntran och för alla hängivna arbetare på kyrkomusikens fält bli en sporre att, trots flerstädes karg jordmån, målmedvetet sträva vidare vår svenska kyrkas gudstjänstliv till verklig fromma.

Waldemar Ahlén.

Carl Fredrik Hennerberg.

† 17 september 1932.

De gamle talade om en genius loci. En sådan var Carl Fredrik Hennerberg inom Musikaliska Akademiens bibliotek. Visst ha de flesta bibliotek — särskilt i vårt land — förmånen betjänas av hjälpsamma krafter. Men med Musikaliska Akademiens bibliotek var det något särskilt. Hennerberg var själv glad, när besökarna kommo och trängdes med varandra på den lilla fläcken utanför hans skrank i det gamla biblioteksrummet med dess format av attachéväska. Och han hjälpte var och en av oss till rätta på sitt outtröttliga, fyndiga sätt, visste var allting stod att finna, gav upplysningar om allt som hörde till svåråtkomligt musikhistoriskt källmaterial lika väl som han trollade fram en översättning till någon sång-

flickas aria. Hennerberg hade den stolta glädjen se, hur hans bemödanden att av det obeaktade biblioteket skapa ett musikaliskt centralbibliotek av betydande mått kröntes med all framgång. Allt, som dit skaffats, tack vare hans väderkorn, hans förmåga att trola fram mecenater och hans energiska vädjanden till statsmakterna, allt det skall — så som det nu är inrymt i förhållandevis ståtliga lokaler — vittna högt och förblivande om, vad Hennerberg betytt för den institution vars chef han var under ett kvartss sekel.

Biblioteket var Hennerbergs största intresse. Men han har också hunnit med att som forskare betyda mycket. Hans arbete inom orgelvetenskap betecknar en ny æra inom svensk litteratur i ämnet och ett flertal artiklar i in- och utländska tidskrifter i skilda musikhistoriska ämnen visa vaken iakttagelse, idériakedom och lärdom.

Vid sidan av sin bibliotekariebefattning meddelade Hennerberg undervisning vid K. Musikkonservatorium och var under en lång följd av år organist i K. Hovförsamlingen.

*

Och nu har hans hjärta helt oförmodat stannat. Hans arbetsdag blev icke till åren så lång. Men ser man till, med vilken seg energi han arbetat sig fram på sin bana, hur mycket han måst kämpa med bräcklig hälsa, då ter sig hans gärning än större, och hans levnadstid sällsport väl utnyttjad. Det är stor saknad bland Carl Fredrik Hennerbergs otaliga vänner. Att de blevo så många kommer sig därav, att Hennerberg av natur och obetvinglig lust förrättade sin tjänst så, att alla hans klienter blevo hans uppriktiga och trofasta vänner. *Birger Anrep-Nordén.*

Bachkantater på svenska.

Vid det senaste kyrkomötet gjordes bl. a. det uttalandet, att sedan Luthers tid ha kyrkomusikaliska strävanden icke utmärkt sig av en sådan livaktighet som i våra dagar.

Detta uttalande gäller olika former av kyrkomusikalisk verksamhet och icke minst kyrkosångsrörelsen. Den har ju på senare år tagit en utveckling, som man tidigare knappast vågat drömma om. Därom bära bl. a. de stora kyrkosångsfesterna tydliga vittnesbörd.

Icke utan skäl kan man sätta denna utveckling i samband med utgivandet av de stora hymnsamlingarna Hymnarium för Svenska kyrkan och Musica Sacra. Genom dessa erhöles kyrkokörerna ett arbetsmaterial, som i hög grad måste verka stimulerande på deras arbete.

Eggande och intressebefordrande ha också de stora kyrkosångsfesterna varit. En ledande princip vid uppgörandet av program för en sådan större kyrkosångsfest har varit, att till gemensamt utförande upptaga körverk, i vilka så många som möjligt av de smärre körerna kunna medverka, och vilka de sedan var och en i sin stad kunna bringa till värdigt

utförande. Man må gärna sträva efter att vid kyrkosångshögtider uppföra större vokala verk, men man skall dock aldrig kunna undvara de mindre körverken. De utgöra nämligen en betingelse för småkörernas deltagande.

En mellanställning intaga härvidlag de kyrkliga kantaterna av ex. Johann Sebastian Bach och Dietrich Buxtehude. De kunna visserligen räknas till större körverk, men äro lätt tillgängliga även för mindre körer, då de kräva relativt ringa besättning såväl beträffande kör som orkester. Bach själv hade ju vid utförandet av sina kantater en mycket blygsam kör till sitt förfogande och en orkester, där tillgången till instrumentaler ofta nog fick bestämma orkesterbesättningen i partituret. Detta förklarar också de stora olikheterna beträffande orkestrernas omfattning i olika kantater.

Här öppnar sig utan tvivel ett utomordentligt rikt och värdefullt verksamhetsfält för våra körer och just för de mindre. För våra högmässor torde kantaterna lämpa sig mindre än för musikgudstjänster och kyrkosångsfester. (I Leipzig givas dock alltjämt Bachkantater i samband med högmässan, antingen efter trosbekännelsen, som på Bachs tid, antingen före eller efter gudstjänsten). De svårigheter som de solistiska delarna av kantaterna erbjuda torde lätt lösas därigenom att ett par tre korister tillsammans åläggas uppgiften. Och i felande orkesterstämmor får orgeln supplera.

Men huru kunna sammanställa en Bachkantat med en större kyrkosångsfest? Är det inte stilfrämmande att utföra en kantat avsedd för en liten besättning med ett kyrkosångsmötes jättekör? Och erhålles icke felaktiga proportioner mellan kör och orkester? Utan tvivel. Det bästa bleve naturligtvis om de kantater, som skulle komma till utförande delades upp på grupper av de i festen deltagande körerne. Kyrkosångsfesten skulle få ett utomordentligt värdefullt insteg. Deltagande körer eller körgrupper skulle få lyssna och lära av varandra, och skulle sedan var och en på sin ort kunna skänka glädje både åt sig själva och sin församling genom utförande av den kantat de varit med om att uppföra på kyrkosångsfesten. Att allt detta skulle verka stimulerande på intresset, säger sig självt.

Dessa reflektioner föranledas av A.-B. Nordiska Musikförlagets utgivande av fyra Bachkantater med svensk text. Det är egentligen endast körpartitur, som utgivits, men förlaget lämnar samtidigt den upplysningen, att det tillhandahåller fullständiga klaverutdrag med inskriven svensk text även till solonumren. De utkomna partituren betinga synnerligen låga priser: kantaten n:r 28 Gott lob, nun geht das Jahr zu Gude (50 öre); n:o 79 Herren Gud är sol och sköld (40 öre); n:o 80 Vår Gud är för oss en väldig borg (80 öre) samt n:o 106 Actus traficus: Se Guds tid är för oss den bästa tid (50 öre). Redigerandet av dessa svenska upplagor har verkställts av musikediktör David Ahlén. Utgivandet av kantaterna n:o 28, 79 och 80 torde kunna sättas i samband med de förslag till Högtidsgudstjänst vid Gustaf Adolfsfirandet, som hr Ahlén på uppdrag av Sveriges Allmänna Organist och Kantorsförenings arbetsutskott utarbetat. (Föreningens årsskrift 1932, sid. 11.)

Såväl hr Ahlén som Nordiska Musikförlaget förtjäna den största tacksamhet och det bästa erkännande för att de öppnat dörren för de svenska kyrkokörerna till Bachkantaternas underbara tonvärld. Med tacksam förväntan bida vi fortsättningen. *Justus Silbermann.*

Meddelanden.

Val. Till innehavare av förenade tjänster ha utsetts: I Rödön, Jmt., F. Selander, Orsa; i Askersund M. Björk, Vanneboda; i Skogs-Tibble, Upps., S. Eklund, Tinneskoga; i Sibbarp, Hall., Walter Sjöwald, Engeltofta säteri; I Gräsgård, Klm., Janne Bernlind, Skogs-Tibble; i Lenhovda, Krb., I Douglas Landkvist, Hånger; i Bogsta, Sdm., Henry Sohlberg, Gräsö; i Sidensjö, Vnrl., Torsten Johansson, Sollefteå.

I orgelklassen i Musikkonservatoriet i Stockholm hava i höst följande elever antagits: Olof Andersson, Nils Castegren och Ebbe König.

Kyrkomusikfest på Åland 1933. Finlands svenska Kantor-Organist-förenings årsmöte, som hölls i Mariehamn den 14 juni, beslöt föranstalta om en kyrkomusikfest på Åland sommaren 1933. Programmet kommer omedelbart att uppgöras och man

hoppas på deltagande av såväl åländska kyrkokörer som av körer från fastlandet.

Nästa Schütz-fest, som anordnas av det nya Schützsällskapet, skall äga rum den 7—9 januari 1933 i Wuppertal-Barmen under ledning av Gottfried Grote.

I Lübeck har grundats ett Dietrich-Buxtehude-sällskap, vilket är avsett att bli tysk-nordiskt. Det eftersträvas att bli en sammanfattning av alla krafter, som sysselsätta sig med den protestantiska barockmusiken under 1600-talets senare del. Sällskapets huvuduppgift skall vara utforskande av Buxtehudes liv och verksamhet, befordrande av Buxtehude-upplagor, i synnerhet för praktiskt bruk, föranstaltande av Buxtehude-fester, som samtidigt vilja befordra de kulturella förbindelserna med de nordiska folken. Sällskapet har säte i Lübeck, adress: Schüsselbuden 2.

Kyrkokalender

November månad.

För veckans morgonböner.
Tisd. 1 november. ALLHELGONADAG.
Sv. psb. 486: 1, 2; 486: 3. Psalt. 34: 2—9. Joh. 6: 1—27.
Onsd. 2. Sv. psb. 193: 6; 370: 4. Psalt. 25: 4—14. Joh. 6: 28—51.
Torsd. 3. Sv. psb. 257: 10; 257: 11. Psalt. 23. Joh. 6: 52—71.
Fred. 4. Sv. psb. 469: 1; 469: 6, 7. Psalt. 55: 2—9, 23. Joh. 7: 1—39.
Lörd. 5. Sv. psb. 265: 1, 2; 265: 3. Psalt. 16: 1—7. Joh. 7: 40—8: 29.

ALLHELGONADAGEN.

6 November.

Ottesång: Predikotext: Psalt. 124: 1—8.
Psalmer: 227: 1—4. 226: 3—7.

Högmässa: Predikotext: Jes. 45: 1—8.
Psalmer: 484: 1; 486: 1—7. 134: 3. 536: 1—2. (668: 6, 7. 487.) 294: 6, 7.
Hymn: John Morén: Vilken stor och härlig skara (D). Postludium: J. N. David: Jerusalem du hochgebaute Stadt (Ed. Breitkopf nr 5571) eller Bach: Preludium i C-dur (Ed. Peters III).
Aftonsång: Predikotext: 2 Krön. 35: 22 b—25. Psalmer: 378: 1—3. 525: 1—5. 643: 6—8. Postludium: Brahms: Schmücke dich, o liebe Seele. (Ed. Simrock nr 700 b.)

Vit skrud.

För veckans morgonböner.
Månd. 7. Sv. psb. 500: 4, 500: 5—6. Psalt. 108: 2—7. Joh. 8: 30—59.

Tisd. 8. Sv. psb. 600: 1—2. 600: 6. Psalt. 116: 1—9. Joh. 9: 1—23.
 Onsd. 9. Sv. psb. 294: 1. 294: 6—7. Psalt. 141: 1—4. Joh. 9: 24—41.
 Torsd. 10. Sv. psb. 596: 6. 596: 7, 8. Psalt. 138: 1—8. Joh. 10: 1—21.
 Fred. 11. Sv. psb. 378: 1—2. 378: 3. Psalt. 77: 2—15. Joh. 10: 22—42.
 Lörd. 12. Sv. psb. 325: 3, 4; 325: 11. Psalt. 100. Joh. 11: 1—27.

25 SÖNDAGEN EFT. TREFALDIGHET.

Högmässa: Psalmer: 497: 1; 499: 2—5. 118: 3. 450: 1—4. (170: 5. 151.). 663: 7—8. Hymn: J. Morén: I kristne, varen redo (Hymnarium II nr 325). Postludium: J. S. Bach: Durch Adams Fall (Ed. Peters VI.).

Aftonsång: 498: 1—3; 291: 4—5. 496: 3. Grön skrud.

För veckans morgonböner.

Månd. 14. Sv. psb. 461: 1. 461: 7—8. Psalt. 89: 2—7. 12—16. Joh. 11: 28—12: 11.

Tisd. 15. Sv. psb. 187: 1—3. 187: 4, 5. Psalt. 116: 12—19. Joh. 12: 12—50.

Onsd. 16. Sv. psb. 47: 1. 47: 9—10. Psalt. 84. Joh. 13: 1—30.

Torsd. 17. Sv. psb. 668: 6. 668: 8—9. Psalt. 91: 1—5; 10—16. Joh. 13: 31—14: 21.

Fred. 18. Sv. psb. 450: 1, 2. 450: 6, 7. Psalt. 86: 1—13. Joh. 14: 22—15: 27.
 Lörd. 19. Sv. psb. 663: 1, 2. 663: 3. Psalt. 107: 1—9. Joh. 16: 1—33.

DOMSÖNDAGEN.

Högmässa: Psalmer: 499: 1, 2. 496. 321: 4. 668: 2—6. (170: 5. 151.) 497: 4, 5. Hymn: Otto Olsson: O vakna värld (D.) Postludium: M. Reger: Wachet auf (Universal Ed. nr 1935.) eller Bach: Fantasi e moll (Ed. Peters IV.).

Aftonsång: Psalmer: 668—13. 469: 5—8. 663: 7—8.

Violett skrud.

För veckans morgonböner.

Månd. 21. Sv. psb. 666: 1—2. 666: 6. Psalt. 63: 2—9. Joh. 17: 1—26.

Tisd. 22. Sv. psb. 496: 1—2. 496: 3. Psalt. 18: 2—7, 50. Joh. 18: 1—17.

Onsd. 23. Sv. psb. 499: 2. 499: 5, 6. Psalt. 19: 8—15. Joh. 18: 18—19: 11.

Torsd. 24. Sv. psb. 665: 1. 665: 2. Psalt. 113: 1—7. Joh. 19: 12—42.

Fred. 25. Sv. psb. 498: 2. 498: 7. Psalt. 32: 1—8. Joh. 20: 1—31.

Lörd. 26. Sv. psb. 509: 4. 509: 5. Psalt. 33: 1—12. Joh. 21: 1—25.

LEDIGFÖRKLARADE KYRKOMUSIKERTJÄNSTER

A. Enbart kyrklig tjänst.

Vikariat till organist-, kantors- och klockaretjänsten i Gustavsberg (adr. Gustavsberg, Stockholms län) sökes senast 5 nov. Lön 1200 kr. (Se annons!)

B. Förenade med folkskollärarejänster.

I Hångers kyrkskola (adr. Hånger, Jönköpings län) sökes senast 21 okt. Skolform C 1. Lön 500 kr.

I Hjälmseryd (adr. Stockaryd, Jönköpings län) sökes senast 26 okt. Skolform B 2.

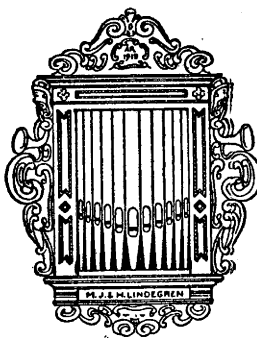
I Kells Nöbbelöv (adr. Svalöf, Malmöhus län) sökes senast 2 nov. Lön 630 kr.

I Bjärka (adr. Bjärka, Skara) sökes senast 2 nov. Lön 500 kr.

I Hägerstad (adr. Kättilstad, Östergötlands län) sökes senast 16 nov. Lön 500 kr.+ev. ålderstillägg.

I Fredsberg (adr. Fredsberg, Skaraborgs län) sökes senast 18 november. Skolform B 1. Lön 500 kr.+avkastning fr. kl.-boställe c:a 250 kr. Organistex. fordras.

I Fröjeslunda (adr. Nysätra, Uppsala län) sökes senast 19 november. Skolform B 1. Hyresersättning för bristande rum.

M. J. & H. Lindegren

Orgelbyggare

Göteborg

Telefon 426 38. Postadress: Göteborg 7. Telefon 426 38

Tillverkning av Piporglar enligt tillförlitliga, länge beprövade system, anpassade efter vårt lands klimatiska förhållanden. Alla delar tillverkas omsorgsfullt och av bästa material. Egen tillverkning av pipor.

Våra orglar hava av herrar musikdirektörer och organister erhållit de högsta vitsord för såväl vacker intonation som exakt och behaglig funktion.

Renoveringar och omställningar utföras omsorgsfullt.

Herman Nordfors & Co. PIPORGELFABRIK LIDKÖPING

Tel. Kontoret 145.

Tel. Bostaden 592.

Tillverkar piporglar efter nyaste konstruktioner. Moderniseringar, insättning av elektrisk bältdrift och stämningar utföras omsorgsfullt. Finaste intyg från framstående musici. Dispositions- och kostnadsförslag på begäran omgående gratis.

Vikariatet till Organist-

kantors- och klockaretjänsten i Gustavsbergs förs. Sthlms län för några ev. flera år framåt, kungöres härmed ledigt till ansökan senast den 5 nov. 1932 hos kyrkorådet i Gustavsberg. Lön 1,200 kr. pr år. Tillträde 1 dec. 1932.

Gustavsberg den 20 sept. 1932.

John Woxström
Kyrkoherde.

För både präst och klockare

Utkomma:

Liturgik. Av A. O. T. Hellerström. 354 sid. Häft. 7:50, inb. 8:50.

Den gregorianska sången. Av Knut Peters. Häft. 3:50, inb. 4:50.

Från Luther till Bach. Av F. M. Allard. Häft. 3:75, inb. 4:75.

Svenskt gudstjämtliv. Av Edv. Rodhe. Kr. 12:50.

Hymner för kyrkokörerna. På lösa blad. 200 olika. I prislägen 7, 10, 15, 25 öre pr st. Förteckning gratis.

Psalmlista. Av Axel Simonsson. 3:e utökade uppl. Kr. 1:25.

Under förberedelse:

Kyrkomusikens historia. Av C. A. Moberg.

Svenska Kyrkans Diakonistyrelsens Bokförlag

ÅKERMAN & LUNDS

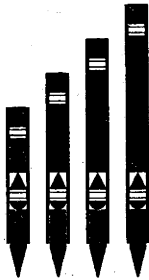
NYA ORGELFABRIKS AKTIEBOLAG

KUNGL. HOVLEVERANTOR.

Tel. 26

SUNDBYBERG

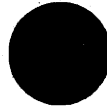
Tel. 26

Tillverkning av Piporglar
för kyrkor, kapell och konsertsalar.

Om- och tillbyggnader,
reparationer, omstämningar och ren-
göringar av gamla orgelverk, samt
inmontering av elektriska blåsverk
utföras.

*Uteslutande svenskt material och
arbete.*

För ORGANISTEXAMEN förbereda:

Skara

Ivar Widéen
Domkyrko-organist
SKARA

Västerås

KURSER

för såväl högre som lägre organistexamen
jämte fortbildningskurser anordnas av un-
dertecknad fr. o. m. d. 1/11 innevarande år.
Västerås i okt. 1932.

Herman Lindqvist, Domkyrkoorganist.

Växjö

Elof Larsén
Domkyrko-organist
Växjö

Lund

Josef Hedar
Kävlingevägen 40
LUND

Härnösand

KURSER

för såväl högre som lägre organistexamen
jämte fortbildningskurser anordnas av un-
dertecknad fr. o. m. d. 1/11 innevarande år.
Härnösand i oktober 1932.

KARL ENQUIST, Musikdirektör.
Musiklärare vid Folkskolesem. i Härnösand.

Stockholm

SVEN LIZELL

Kantor i Storkyrkan
Direktör för Rich. Anderssons Musikskola
Sibyllegatan 65 Telefon 761 77

Falun

Musikdirektör Carl Rogberg
SOMMARKURSER.
HARMONIKORRESPONDENS.

Åstorp

Ragnar Blennow
Musikdirektör — Sångpedagog
ÅSTORP

Undervisar även i liturgisk sång.

Gynna tidskriftens annonsörer!

Stockholm, Svenska Tryckeriaktiebolaget, 1932.

